

שם העבודה : הקשר בין תפיסת איכות החיים של אנשים עם פיגור שכלי לבין מסגרת הדיור

שלהם

שנה : 2011

מס' קטלוגי : 579

שם המגיש : סיגל לויטה-ברנשטיין

שם המנחה : פרופ' ריקי סויה

עבודת גמר לתואר מוסמך, בית הספר לעבודה סוציאלית, אוניברסיטת תל-אביב

תקציר המחקר

רוב האנשים המבוגרים עם פיגור שכלי בישראל ממשיכים לגור בבית המשפחה, אולם מיעוט לא מבוטל של אוכלוסיה זו מתגוררים במסגרות חוץ-ביתיות. קיימות מסגרות מגורים שונות המיועדות לאנשים עם פיגור שכלי, לדוגמא מעון פנימייה, בית קבוצתי ודירות. מסגרות אלו מספקות לדירים בהן מגוון רב של שירותים ומהוות חלופה לבית המשפחה. המסגרות נבדלות זו מזו בהגדרות הפורמאליות שלהן, דוגמת מספר הדיירים המתגוררים בכל מסגרת, ובמאפייניהן, למשל מאפיינים פיזיים והמדיניות הנהוגה במקום. אחד הקריטריונים להעריך מסגרות לאנשים עם פיגור שכלי הוא איכות החיים של האנשים המתגוררים בהן. המושג איכות חיים נהייה למרכזי בתחום השיקום לפני כעשרים שנה, והבטחת איכות חיים לאנשים עם מוגבלויות הפכה ליעד הראשי של שירותים עבור אוכלוסיה זו.

ההנחה היא שאיכות גבוהה יותר של מסגרת המגורים תניב תפקוד ואיכות חיים גבוהים יותר של הדיירים (Haller, 2002). בשנים האחרונות, חוקרים החלו לבחון את השפעה של מגורים בסוגים שונים של מסגרות דיור על רווחתם של אנשים עם פיגור שכלי (Haller, Miller & Factor, 1998). לאחרונה נטען כי לא היות המסגרת קהילתית או מוסדית מהווה את המדד ליכולת של מסגרת זו לקדם את דיירה, אלא איכות השירותים שניתנים בה. ישנה אפשרות, גם במסגרות מוסדיות, לבסס את השירותים על צורך ובחירה (Mceternan & Ward, 2005). מחקרים שבדקו את הגורמים המרכזיים לשביעות רצון של דיירים ביחס למסגרות מגורים מעידים כי אם יינתן דגש רב יותר לאיכויות דוגמת מסגרות מגורים שדומות יותר בצורתן לבית, חופש פעולה ובחירה, פעילויות יומיות, מדיניות שמעודדת אינדיבידואליזציה וגישה הממוקדת יותר בפרט, תגבר שביעות רצונם של הדיירים (Rourke, Grey, Fuller & McClean, 2004).

השערות המחקר

1. תפיסת איכות החיים של דיירי הדירות המוגנות בקהילה תהיה גבוהה מזו של האנשים המתגוררים במסגרות הדיור האחרות: מעון פנימייה, בית קבוצתי ובית המשפחה.
2. קיים קשר בין המדיניות הנהוגה במסגרת בה מתגורר הפרט לבין תפיסת איכות החיים שלו. תפיסת איכות חיים גבוהה של הדיירים תהיה גבוהה יותר במסגרות אשר מעניקות פרטיות לדייריהן, מאפשרות להם השתתפות בקבלת החלטות, לא מתייחסות בקשיחות להפרת נהלים ובהן קיימת גמישות בסדר היום של הדיירים.
3. קיים קשר בין המאפיינים הפיזיים של המסגרת בה מתגורר הפרט לבין תפיסת איכות החיים שלו. תפיסת איכות החיים של הפרט תהיה גבוהה יותר בקרב דיירים במסגרות בעלות מאפיינים פיזיים הנחשבים "טובים" (מבחינת נוחות ואסתטיקה, בטיחות, אטרקטיביות, גודל פיזי, פרטיות, מיקום גיאוגרפי ונגישות לבעלי מוגבלויות פיזיות), בהשוואה למסגרות שאינן מאופיינות כך.
4. מבין כל המנבאים – משתני המסגרת, משתני הרקע (גיל, תעסוקה, מצב בריאות) וקשר עם המשפחה, המשתנה שיסביר בצורה הטובה ביותר את תפיסתו של הפרט את איכות חייו יהיה המדיניות הנהוגה במסגרת.

בין הממצאים העיקריים, נמצא הבדל מובהק בממוצע תפיסת איכות החיים בין מעון-פנימייה לבין דירה, כאשר המרואיינים דיווחו על איכות חיים גבוהה יותר בדירה. הבדל מובהק בממוצע תפיסת איכות החיים בין מעון פנימייה לבין בית המשפחה, כאשר המרואיינים דיווחו על איכות חיים גבוהה יותר בבית המשפחה. נמצא שכלל שהמדיניות הנהוגה במסגרת בה מתגורר הפרט פחות מאפשרת, תפיסת איכות החיים של המרואיין או המרואיינת נמוכה יותר. ככל שהמאפיינים הפיזיים של המסגרת "טובים" יותר – הדיירים תופסים את איכות חייהם כטובה יותר. נמצא הבדל המובהק בין דיירים שגרים במסגרות דיור ציבוריות לבין אלו שגרים במסגרות פרטיות, כאשר איכות חיים של דיירי המסגרות הציבוריות גבוהה יותר. נמצא כי כאשר מפקחים על כל המשתנים האחרים – תפיסת איכות החיים מוסברת באופן מובהק רק על-ידי מדיניות המסגרת.

למחקר זה השלכות יישומיות ומחקריות. ממצאי המחקר מדגישים את ההשפעה שיש למסגרת המגורים ומאפייניה על תפיסת איכות החיים של הפרט. ממצאים אלה עשויים לסייע לתכנן שירותים מתאימים יותר ולשפר את השירותים הקיימים. אנשי צוות במסגרות יכולים לקחת את הממצאים המצביעים על קשר בין תפיסת איכות חיים גבוהה של דיירים לבין מדיניות מאפשרת של המסגרת לתשומת לבם ולבצע שינויים במדיניות, תוך הכנסת אלמנטים המאפשרים יותר בחירה והשפעה לדיירים. ממצאי המחקר תומכים בתופעה הגדלה והולכת בשנים האחרונות, ובה חלק ממעונות הפנימייה פתחו "שלוחות" בקהילה – בתים קטנים המיועדים למספר קטן של דיירים החיים בתנאים פחות מגבילים. נראה כי פתרון זה, של הוצאת דיירים המתפקדים ברמה גבוהה אל מחוץ

למעון-הפנימייה הוא חיובי ועשוי להשפיע לטובה על איכות החיים. בהמשך לכך, על קובעי המדיניות לעודד פתיחת "שלוחות" למעונות-פנימייה.

הממצאים הקשורים לקשר בין תפיסת איכות החיים לבעלות על מסגרת המגורים, המעידים על עדיפותן של מסגרות ציבוריות, חשובים במיוחד בתקופה הנוכחית, כאשר מגמת הפרטת שירותי הרווחה בארץ נמצאת בעיצומה. יש להמשיך ולערוך מחקרים אשר ישוו מסגרות המופעלות על-ידי גורמים שונים, ולהעריך כיצד הפרטה משפיעה על איכות החיים של הפרט. אם מחקרים נוספים יעלו ממצאים דומים, רצוי שקובעי המדיניות ייקחו את הדבר בחשבון בבואם להעביר לידיים פרטיות את יתר מעונות-הפנימייה, וכן לבדוק את נושא הבעלות על המסגרות גם בדיור הקהילתי החוץ-ביתי.